

BOSHQARUVCHI RAHBAR SHAXSGA XOS ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR

Alijonov Nurbek Ulug'bek o'g'li

Farg'ona davlat universiteti Psixologiya kafedrasi o'qituvchisi.

Mavzuning dolzarbligi: Mustaqillik yillarida mamlakatimizda davlat boshqaruvi tizimi tashkil topdi. Bu tizim o'z faoliyatini to'la muvofiqlashtirish va takomillashtirish yo'lidan bormoqda. Ham tizim vakillarining, ham oddiy fuqarolarning huquqiy, siyosiy va iqtisodiy ongi o'sib bormoqda. Bu esa o'z navbatida boshqaruv faoliyatiga xususan rahbar shaxsiga katta ma'suliyat yuklaydi. Shu o'rinda ularning psixologik salomatligi masalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi, sababi yurtimiz istiqboli, ravnaqi va yanada farovon bo'lishi rahbar xodimlarga bevosita bog'liq. Shaxslararo munosabat va rahbar xodim o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda rahbarning psixologik salomatligi katta ahamiyatga ega.

Kirish. Davlat va uning boshqaruviga daxldor masalalar Yusuf Xos Hojib ijodida ham katta o'rin tutgan. U "Qutadg'u bilig" dostonida davlatni boshqarish amallari, qoidalari va siyosiy-axloqiy munosabatlarni jamiyatda qaror toptirishga qaratilgan qarashlari bilan e'tiborlidir. U davlat boshqaruvi va xizmatini tashkil etish turlarini hamda shu darajalarga muvofiq sifatlarini tasniflaydi, "Shohlikka da'vogarlar onadan ajib bir iste'dod bilan tug'iladilar va ular darhol yaxshi-yomonni ajratish fitratiga ega bo'ladilar. Bundaylarga Xudo idrok farosat va yumshoq bir ko'ngil ato etadi, qolaversa yaxshi ish yuritish uquvi bilan ham siylaydi", deydi olim.

Ayni paytda, ana shunday iste'dodning tasniflarini Farobiy singari 12 sifatlarini ko'rsatish bilan birga uning vazifa va majburiyatlarini belgilaydi. Bunda u jamiyat tabaqalarini 15 toifaga ajratib, har biriga ko'rsatilishi lozim bo'lgan muruvvatni adolatli davlatni mustahkamlashda va uning boshqaruvini tashkil etishda muhim omil ekanligiga e'tiborni qaratadi. Masalan, u, ziyolilar to'g'risida shunday deydi: "Haqiqiy ziyoli haqiqat tayanchi bo'ladi. Agarki olamda donishlar bo'lmaganda, erda rizq ro'z unmas edi. Ularning ziyosi xalq, yo'lini yorituvchi mash'aldir. Donishlarga shirin so'z bilan bahra ber, moddiy manfaatini qodirishga harakat qil".

Unga zamondosh bo'lgan qomusiy olim Ibn Sino O'rta Osiyo tabiiy-ilmiy va ijtimoiy-falsafiy fikrlarning buyuk namoyondasi, tibbiyot, falsafa, ijtimoiy-siyosiy, axloqiy ta'limot tarixiga ulkan hissa qo'shgan mutafakkirdir. Ibn Sino falsafani nazariy va amaliy falsafa sifatida ikkiga bo'ladi. Ijtimoiy-siyosiy masalalar, davlat, inson jamiyatining tuzilishi, vazifalari, jamoani boshqarish, inson uyushmalarining faoliyati, insonning xulq-odatlarini, axloq, jamoa va oiladagi axloq mezonlarini o'rganadi.

U amaliy falsafani o'z vazifasi va predmetiga qarab uch qismga bo'ladi. Axloqshunoslik – bu inson shaxsiyatining fazilatlarini, axloqiy tushunchalar, qoidalar; iqtisodiyot oilani boshqarish, uning talablarini, vazifa va faoliyatini ta'minlab turish uchun zarur bo'lgan masalalar; siyosat – bu davlatni idora etish va boshqarish,

Hukumat va fuqarolarni hamda davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni ta'minlash masalalarini o'rganishi tasniflanadi. Uning "Ishorat va Tanbixot", "Risolatu tadbiri manzil", "qush tili" kabi asarlari bevosita davlat boshqaruvining adolatparvar va axloqiy asoslariga bag'ishlanadi.

Asosiy qism. Adolatli davlat boshqaruvi, uning mukammal tizimini yaratish borasida ulkan ilmiy meros qoldirgan o'rta asrlar mutafakkiri Nizomulmulkning "Siyosatnoma" asari muhim manba hisoblanadi. U amaldorlarni axloqiy fazilatlariga karab tanlash, adolat va insofni oyoq osti qiladigan kishilarni davlat ishlariga aralastirmaslikni, davlatni boshqarishda kengash bilan olib borish, faoliyatlarni muntazam nazorat qilish, itoat ijro va sifatleri to'g'risidagi fikrlari bilan ahamiyatlidir. Ayniqsa, Nizomulmulkning "Ko'pchilik bo'lib qabul qilingan tadbir eng savobli bo'ladi va shunday yo'l to'tish kerak", degan qarashlari ajdodlarimizning davlat qurilishining demokratik tartibotlariga nechog'li darajada ahamiyat berganligidan dalolat beradi.

Ma'lumki, islom dini ijtimoiy dunyoqarash sifatida keng tarqala borishi bilan uning nazariy, falsafiy, huquqiy tomonlarini ishlab chiqishga e'tibor ham tobora ortib borgan. Shu tariqa IX-XII asrlarda Movarounnahrda ilm-fan, madaniyat, islom falsafasining nazariy jihatdan yuksak darajada rivojlangan davri bo'ldi. Ulardan Imom al-Buxoriy, Imom At-Termiziy, al-Motrudiy, Muhammad Imom G'azzoliy, Mahmud az-Zamaxshariy, Burhonuddin al-Marg'iloniy, Ahmad Yassaviy, Najmiddin Kubro, Abdulholiq G'ijduvoni, Bahovuddin Naqshband, Jaloliddin Rumi kabi buyuk allomalar o'zlarining ilmiy tadqiqotlari bilan jahon madaniyatiga ulkan hissa qo'shdilar.

Yassaviyning hikmatlarida rahbar shaxslarning sifatleri to'g'risidagi talqinlar deyarli ijodining asosini tashkil etadi. Chunki, shu davrda xalq, orasida katta obro'e'tiborga ega bo'lgan so'fiy shayxlar siyosatga bevosita aralashib kelganlar. Bu borada Amir Qo'lolning o'g'li Amir Umarning qarashlari (1406 y. o'lgan) siyosatning nazariy va amaliy mohiyatini ochishda e'tiborlidir. Unda siyosatga shunday nisbat beriladi: "Bilgilkim siyosat - tutib turish va tartibga solishdir..., yomon kishilarni qo'rqinchva titroqda tutmoq, yaxshilarni taqdirlamoq kerak. Agar siyosat bo'lmasa, davlatning muhim ishlari amalga oshmaydi: agar tartibot jazo qonunlari bo'lmasa davlat ishlari ham o'nnglanmaydi, chunki hukmdorning, jamoaning ko'rki, davlat va dinning rivoji siyosatdir". Ya'ni din orqali siyosatda umuminsoniy qadriyatlar ifoda etilishi va bunday siyosat esa bevosita davlat qonunlari orqali amalda o'z tasdig'ini topishiga erishmoq lozim deb hisoblangan.

Aynan mana shunday murakkab davrda Amir Temurning (1370 yil) siyosiy sahnaga kelishi hamda mustaqil davlat barpo etishi O'rta Osiyo xalqlarining mo'g'ul istilosidan, ichki o'zaro nizolardan qutulishiga olib keladi. Mamlakatda o'rnatilgan barqarorlik markaziy davlatning tez orada mustahkamlanishiga, siyosiy kuchlar tarqoqligini bartaraf etishga, ayni paytda, turli islohotlarning amalga oshirilishiga, ilm-fan va madaniyatning rivojlanishiga turtki bo'ldi.

Bu davrda milliy davlatchilik to'g'risidagi qarashlarning rivojlanishida Amir Temurning xizmatlari katta bo'ldi. Uning tuzuklarida davlat tizimi, uni idora qilish uslublari va vositalari, undagi turli lavozim, vazifalar darajasi, tabaqalarning toifalanishi, harbiy qo'shnlarning tashkil etilishi, jang olib borish mahoratlari, davlat xizmatchilari rag'batini tashkil etish omillari, adolatli soliq turlarining joriy etilishi, mamlakatni obodonlashtirish tadbirlari milliy davlatchilikning yuksak madaniy va huquqiy darajada shakllantirilganligidan dalolat beradi. Bunday siyosatning asos - mohiyati adolatli davlat, insonparvar jamiyat negizlarini qaror toptirishga xizmat qiladi.

Sohibqiron har bir ishda siyosatni adolat bilan amalga oshirishga va bunda turli vositalar asosida uning izchilligini ta'minlashga erishadi. Ya'ni adolatga qaratilgan maqsadlarni adolatli vositalar bilan uyg'unlashtirish asosida davlat boshqaruvining texnologik ta'limotlarini amaliy jihatdan boyitadiki, saltanatda adolatni ta'minlovchi muruvvatlar yuzaga keladi. Masalan, u, nafaqat davlat xizmatchilarining qanday sifatga ega bo'lishini, balki shunday sifatlilarni qanday qilib davlat boshqaruviga kelishini ta'minlashning choralarini ishlab chiqadi. Bu borada u shunday deydi: "Agar har narsani va har kimni o'z martabasida saqlay olmasang, saltanatingga bundan ko'p halal va ziyon etgay. Demak har kimning qadr-qimmatini, tutgan mavqeini va hap narsaning o'lehovini belgilab olishing va shunga muvofiq ish yuritishing kerak". Shu tariqa, u, masalaning nazariy asoslarini oydinlashtirish bilan uning amaliy tadbirini ham o'z "Tuzuk"larida amalga oshiradi. Jumladan,: "Kimning aqli va shijoatini sinov tarozusida tortib ko'rib, boshqalarnikidan ortiqroqligini bilsam, uni tarbiyatimga olib, amirlik darajasiga ko'tarar edim. So'ngra ko'rsatgan xizmatlariga yarasha martabasini oshirib borardim", deydi.

Amir Temur o'z davridagi xizmatlarining eng asosiysi va eng buyugi – bu uning davlat arbobi sifatida adolat g'oyalariga asoslangan milliy davlatchilik ta'limotlarining huquqiy negizlarini yaratganligi hamda uni tadbir etib berganligidadir. Shu tariqa u o'z siyosiy faoliyatini shunday xulosalaydi: har mamlakatning yaxshi kishilariga men ham yaxshilik qildim, nafi yomonlar, bo'zuqlar va axloqsiz odamlarni mamlakatimdan quvib chiqardim. Pastkash va razil odamlarga o'zlariga loyiq ishlar topshirdim, xayda xadlaridan oshishlariga yo'l qo'ymadim. Ulutlarini va sharaf – e'tiborli kishilarni hurmatlab, martabalarini oshirdim. Har mamlakatda adolat eshigini ochdim, zulmu sitam yo'lini to'sdim".

Shu davrning yirik klassik namoyondalardan biri – Alisher Navoiydir. U nazariyotchi va amaliyotchi sifatida davlat siyosatining adolatli asoslari va uning ma'naviy mezonlarini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Ayniqsa, adolatsizlikva zulm davlatni tanazzulga, jamiyatni jaholatga olib kelishito'g'risidagi qarashlari o'z ifodasini topadi: "...davlat ishi bilan mashg'ul bo'lgan amaldorlik chog'larimda ko'ngil mulkini turli odatlarning hujumi bulg'aladi. Goh amirlik o'rnida o'tirdim va hukumat

mahkamasida xalqning arzodini surdim va goh podshoh yonida vazirlik qildim va menga umidvor nazar bilan qarab turgan elga muruvvat ko'rsatdim", - deydi.

A.Navoiy adolat to'g'risidagi qarashlarida inson ruhiyati bilan borliq ijtimoiy illatlarning mohiyatini izlaydi. Jamiyatda yovuzlikning kelib chiqish sabablarini tahlil etadi. Adolatli jamiyatga erishishda nafaqat podshohning odilligi, balki fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarning adolatli, ma'nan sog'lombo'lishi lozimligiga e'tiborni qaratadi: "Olamda bo'lmish har nav odam bilan ko'rishdim; katta- kichikning fe'lu atvorini o'rgandim: yaxshi-yomonning xislatlarini tajribadan o'tkazdim; yaxshilik va yomonliklarning sharbatini ichib, zahrini totib ko'rdim. Baxl va pastkashlarning zaxmini, sahovatli kishilarning malhamini ko'nglim darhol sezadigan bo'lib qoldi", - deydi.

Ayni paytda, inson ruhiyati bilan bog'liq illatlar mohiyatiga shunday nisbat beradi: "Yaxshilikka mukofot – qo'polliq odob bilan qilingan xushmuomala evaziga kekkayish, takaburlardan o'zgacha munosabat ko'rmaysiz. Birovga bir xizmat qilsang, undan o'n zarb eyishga tayyor turmoq kerak: kimgaki bir tavoze' ko'rsatsang, ming qo'pollik va dilsiyohlikka hozir bo'lib turmog'ing lozim". Shu tariqa, u, "Mahbub ul-qulub" asarida har xil odamlarning fe'l-atvori va ahvoli, yaxshi fe'l hosiyyati va yomon xislat kasofati haqidagi qarashlari asosida jamiyat ijtimoiy munosabatlarining yaxlit nazariy tizimi, fuqaro-jamiyat-davlat o'rtasidagi axloqiy majburiyatlarni umumlashtirishga erishadi.

Adolat g'oyasi Navoiyning juda ko'p asarlarida turli tarzda ifodalangan. "Hayrat ul-abror", "Saddi Iskandariy", "Farhod va Shirin", "Sabb'ai sayyora" dostonlarining, "Mahbub ul-qulub" asarining bosh g'oyasi adolatdir. Yana shuni aytish kerakki, Navoiyda insondagi juda ko'p ijobiy hislatlar, chunonchi sadoqat, vafo, hayo, sahovat kabilar ham adolat bilan bog'lab tushuntiriladi. Zero, kishida adolat tuyg'usi bo'lmasa, unda boshqa sifatlar ham bo'lmaydi deb qaraydi.

A.Navoiy zamondoshlari - Arastu, Aflotun, Farobiy, Ibn Sino, Nasriddin Tusiyning ilmiy merosi, asarlarini qunt bilan o'rgangan, ularning ilmiy va insonparvarlik g'oyalaridan xabardor bo'lib, o'zi ham shu yo'nalishda katta meros qoldirgan ijodkorlar Zahiriddin Muhammad Bobur, Husayn Voiz Koshifiy va Jaloliddin Davoniylardir. Ular davlatshunoslik, axloqshunoslik adabiyot, ta'lim-tarbiya, nasr va nazm sohalarida ijod qilgan yirik olimlardir. Davlat boshqaruvi va uning siyosati bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy-axloqiy masalalarni Boburning "Boburnoma", Koshifiyning "Axloqi Muhsiniy" asarlarida atroflicha bayon qiladi.

Ularda jamiyatning paydo bo'lishi, ijtimoiy tabaqalar, davlat va uni boshqarish yo'llari, adolatli va adolatsiz podshohlar, ularning fuqarolarga munosabati, axloq va ta'lim-tarbiya masalarini tahlil etgan. Davlat boshqaruviga oid ijtimoiy qarashlari o'z navbatida o'tmish davlatchilik madaniy merosimiz bilan bog'liq bo'lgan qadriyatlarimizni yanada boyitishga xizmat qilgan.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek XIV-XV asrdagi ijtimoiy va madaniy yuksalish o'z mazmun mohiyati bilan IX-XII asrlardagi O'rta Osiyodagi Uyg'onish davrining uzviy davomi edi. Bunday madaniy meroslarning monandlikka intilishi, uning davriy uyg'unlashuvi xalqlar hayotida taraqqiyot hamda yuksalishiga poydevor bo'lgan nazariy ta'limotlarning rivojlanish pallasida bo'lgan.

Ma'lumki, Movarounnahr davlatchilik tarixi va uning taraqqiyotini islom falsafasidan ayri holda ko'ra olmaymiz. Ajdodlarimiz dunyoviy va diniy ilmlarni bevosita uyg'un tarzda olib borishgan. U xoh diniy xoh dunyoviy yo'nalishda bo'lmasin, uning asosida inson - jamiyat - davlat muammosi yotadi. Faqat bir yoqlama mafkuraga asoslangan mustamlakachilik bosqichi so'ngra, sobiq sho'ro hukmron siyosati xalqni madaniy me'rosidan mahrum etishga harakat qildi. Oqibatda ma'naviy meros ta'qib ostiga olinib milliy ma'naviy merosni o'rganishda bo'shliq paydo qilindi. Fan va ta'limot o'z zaminidan uzilgan aqidalar va mavhum g'oyalar ta'siriga tushib qoldi.

Sharqda odamlarning hokimiyat va siyosiy munosabatlarga bo'lgan munosabati azaldan o'ziga xos xususiyat kasb etgan. Bu Sharqdagi siyosiy munosabatlarning nozik jihatlari bilan izohlanadi. Sharq mamlakatlarida aksariyat hukmdorlar mudom «Xalq nima der ekan?», «Mendan qanday nom qolar ekan?» degan mas'uliyat bilan siyosat olib borgan. Sharqda siyosiy jarayon ishtirokchilari, ayniqsa, siyosiy yetakchilarning o'ziga xos maqomi bor. Siyosiy rahbar nafaqat o'ziga tegishli alohida imtiyozlarga, balki alohida mas'uliyatga ham ega. U nafaqat o'z huquqlari, balki majburiyatlari bo'yicha ham asosiy og'irlikni o'z zimmasiga olgan. Shu ma'noda Sharq xalqlari hayotida adolat bosh mezoniga aylanganki, odil va dono shoh, hukmdor g'oyasi «Avesto»dan hozirgi kungacha orzu bo'lib kelgan. Shuning uchun Amir Temur faoliyatida «Kuch — adolatda» degan qoida ustuvor bo'lgan. Shu tariqa Sharq mutafakkirlari davlatni, avvalo, jamiyat taraqqiyotidagi ikki muhim omil: ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy adolat mezonlarini amalga oshirish quroli deb tushungan.

Shuni ham alohida ta'kidlash zarurki, Sharqda qonunchilik va me'yoriy tizimlar ham ana shu maqsadlarga xizmat qilgan. Bunday an'ana Sohibqiron Amir Temur davridayoq butun dunyo me'yoriy tizimiga va konstitutsiyachiligiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. «Amir Temur Tuzuklari» buning yaqqol dalilidir.

Xulosa. Sharq xalqlari hayotida jamoatchilik fikri azaldan yuqori maqom va martabaga ega bo'lib kelgan. Ko'pgina an'anaviy ijtimoiy institutlar, xususan, mahalla va boshqa o'zini o'zi idora qilish tashkilotlari asosan jamoatchilik fikriga tayangan. Jamoatchilik fikri har doim davlat qarorlari qabul qilishning muhim tarkibiy qismi bo'lib kelgan.

Xullas, shularning barchasidan kelib chiqadigan bo'lsak, Sharq xalqlariga, xususan, bizning mamlakatimiz aholisida azaldan o'ziga xos demokratik an'analar mavjud bo'lgan. O'z mentaliteti, mohiyatiga ko'ra, umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan o'ta xayrixohligi tufayli xalqimiz zamonaviy demokratik qadriyatlarni ham tez o'zlashtirib olishi shubhasiz.

1. Ibrohim Maxmudov. Boshqaruv psixologiyasi. -T.: “YUNAKSPRINT” 2006 yil.
2. Исакова М.Т. //ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ВЕДУЩИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ МЕЖДУ ОТНОШЕНИЕМ К ЗДОРОВЬЮ И ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИНАМИЧЕСКИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ// ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ. 2021, Выпуск 23. 144-149 стр.
3. Nurbek, A. (2021). Management Psychology Leader and Its Characteristics. IJTIMOYIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(1), 13-16.
4. Nurbek, A. (2021). Psixologik Salomatlik Va Uning Mohiyati. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(6), 666-669.
5. Alijonov, N. (2022). IMPLEMENTING THE PSYCHOLOGICAL HEALTH OF LEADERS IN THE FIELD OF EDUCATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(5), 631-634.
6. N. Alijonov // SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF LEADERSHIP ACTIVITY// RESEARCH FOCUS . VOLUME 1 | ISSUE 4 | 2022. 241-246
7. Alijonov Nurbek, Saidova Nafisa Nematovna //МАКТАБГАЧА YOSH DAVRIDA SENSOR TARAQQIYOT MUAMMOSI// Uzbek Scholar Journal. Volume-04, May, 2022. 147-152.
8. Alijonov N. //РАХБАР FAOLIYATI SAMARADORLIGIDA PSIXOLOGIK SALOMATLIKNING O‘RNI// "Мировая наука" №3(60) 2022. 3-10.
9. Nurbek, A. (2023). SOCIAL PSYCHOLOGY OF ALTRUISM AND ALTHURISTIC BEHAVIOR. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 134-137.
10. ALIJONOV Nurbek // ALTURIZMNING IJTIMOYIY PSIXOLOGIYASI VA ALTURISTIK XULQ-ATVOR// JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES. VolumeI, Issue 5. May 2023. 71-74.
11. Nurbek, A. (2021, December). The Combination of Social Relationships and Psychological Health. In Conference Zone (pp. 268-270).
12. R.Nuriddinov, D.Mo‘minov, & A.Ostanaqulov. (2023). BO‘LAJAK PEDAGOGLAR RUHIY SALOMATLIGINI TAMINLASHNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARI. Scientific Impulse, 1(10), 612–617.
13. D.Mo‘minov, R.Nuriddinov, & A.Ostanaqulov. (2023). BADIY ASARLARDA PSIXOLOGIK MANIPULYATSIYANING O‘RNI VA AHAMIYATI (LEV TOLSTOYNING “TIRILISH” ASARI MISOLIDA). Scientific Impulse, 1(10), 618–624.
14. NURIDDINOV, R. (2023). BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR RUHIY SALOMATLIGINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARI. Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(4), 59–62.

15. Nuriddinov Rasuljon Samitjon o'g'li//BO'LAJAK O'QITUVCHILAR RUHIY SALOMATLIGI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARINING O'RGANILISHI// Multidisciplinary Scientific Journal. 2 (7), 2023. 311-315.

16. Джалолова, М. А. (2022). СЕНСОРНОЕ РАЗВИТИЕ И ОБУЧЕНИЕ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: Джалолова Мохинур Абдусатторовна, Нуриддинов Расулжон Самиджонович Преподаватели кафедры психологии Ферганского государственного университета. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (11), 363-369.

17. Nuriddinov Rasuljon Samidjon o'g'li //OLIY O'QUV YURTI TALABALARIDA O'QUV MOTIV VA MOTIVATSIYALARINI NOMOYON BO'LISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI// Uzbek Scholar Journal. Volume-06, July, 2022. 1-5 pages.

18. Усмонов Шерзод Ахмаджонович, Закирова Мухаббат Сабировна, Нуриддинов Расулжон Самитжон ўғли //ИЛК ЎСПИРИНЛИК ДАВРИДА АҚЛИЙ ҚОБИЛИЯТЛАРНИНГ ЭМПИРИК ТАҲЛИЛИ//СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ (УЗБЕКИСТАН). № 9 (106), 2021. 12-16 стр.

19. НУРИДДИНОВ Р.С. //INFORMATION AS A SOCIAL-PSYCHOLOGICAL PROBLEM// ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ НАСЕЛЕНИЯ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОЦВЕТЕНИЯ ОБЩЕСТВА. Екатеринбург-Фергана, 20 мая 2020 года. 380-382 стр.

20. Samitjonovich, Nuriddinov Rasuljon //SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE DAILY LIFE OF CHILDREN// INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION. 1 (2020). 65-67 pages.

21. Rakhmatdjonov Shokhjahan Dilshodbek o'g'li //THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE IN PROVIDING THE PSYCHOLOGICAL HEALTH OF THE ATHLETE// INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION. International scientific online conference. Canada. Part 2, 23.01.2022. 1-3

22. Raxmatjonov Shoxjahan Dilshodbek o'g'li //SPORTCHI PSIXOLOGIK SALOMATLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR// GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ). Vol. 10, Issue 11, Nov.(2022). 117-121 pages.

23. QURBONOVA Saida Miralimjanovna, RAXMATJONOV Shoxjahan Dilshodbek o'g'li //MAMLAKATIMIZ PSIXOLOGLARI ISHLARIDA SHAXSLARARO MUNOSABATDA MUOMALA MUAMMOSINING TALQINI// Journal of Pedagogical and Psychological Studies. Vol. 1. № 5, (2023). 99-103 pages.

24. Raxmatjonov Shoxjahan Dilshodbeko'g'li //SPEECH ISSUES IN PSYCHOLINGUISTICS// IQRO JURNALI № 2. 04.2023. 503-511 betlar.

25. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li, Vosiljonov Azizbek Boxodirjon o'g'li //XORIY PSIXOLOGLARINING ISHLARIDA SHAXSNING TADQIQ ETILISHI// INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION. Vol. 1. № 12, 2022. 39-47 pages.

26. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li //TALABALARDA TOLERANTLIKNI RIVOJLANTIRISH – IJTIMOY PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA// International Journal of Economy and Innovation. Volume: 30. 2022. 66-70 pages.

27. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li //PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE SPORTSMAN PERSONALITY DURING COMPETITIONS// IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. Vol. 2 No. 11 (2022). 215-221 betlar.

28. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li //Motiv Va Motivatsiya Muammosining Jahon Va Mahalliy Psixologlar Tomonidan Tadqiq Etilganligi// American Journal of Social and Humanitarian Research, Vol. 3 No. 11 (2022). 256-259 pages.

29. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li //TOLERANTLIK SHAKLLANAYOTGAN SHAXS MODELINING TAVSIFI// International scientific journal «MODERN SCIENCE AND RESEARCH». VOLUME 2 / ISSUE 5 /2023. 761-764 pages.

30. Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li. (2023). PSIXOLOGIYADA MOTIVATSIYA TURLARI, NAZARIYALARI VA TAHLILI. Научный Импульс, 1(10), 665-670.

31. Ch.R.Orzukulova //HIGH HUMAN FEELINGS IN EARLY ADOLESCENCE IMPACT ON CAREER CHOICE// American Journal of Interdisciplinary Research and Development. Volume 09, Oct., 2022. 274-277.

32. Orziqulova Charos Raxmatovna //SHAXS FAROVONLIGI INDEKSINI IJTIMOY-PSIXOLOGIK ASOSLARI// In International Conference on Developments in Education. Hosted from Saint Petersburg, Russia. 20-April, 2022. 38-40 pages.